

POZITIVAN RAZVOJ SPLITSKIH SREDNJOŠKOLACA

Ilibašić, Gorana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:325744>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

POZITIVNI RAZVOJ SPLITSKIH SREDNJOŠKOLACA

Studentica:

Gorana Ilibašić

Mentor:

prof. dr. sc. Maja Ljubetić

Komentor:

doc. dr. sc. Toni Maglica

SPLIT, travanj 2024.

Sadržaj

1.	UVOD	1
2.	ADOLESCENCIJA	2
3.	POZITIVAN RAZVOJ MLADIH	6
4.	5C MODEL POZITIVNOG RAZVOJA MLADIH	8
4.1.	Istraživanja pozitivnog razvoja u Republici Hrvatskoj	11
5.	METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	13
5.1.	Cilj istraživanja	13
5.2.	Problemi i hipoteze istraživanja	13
5.3.	Sudionici	13
5.4.	Instrumentarij	14
5.5.	Postupak provedbe istraživanja	15
6.	REZULTATI I RASPRAVA	16
7.	ZAKLJUČAK	25
8.	SAŽETAK	26
9.	ABSTRACT	27
10.	LITERATURA	28

1. UVOD

U prvom dijelu ovog diplomskog rada obradit će se tema pozitivnog razvoja mladih s posebnim naglaskom na 5C model pozitivnog razvoja. Perspektiva pozitivnog razvoja mladih (eng. *Positive Youth Development – PYD*) ima za cilj izgraditi kompetencije, vještine i sposobnosti koje će kod mladih dovesti do njihovog rasta i razvoja. Postoje različiti pristupi pomoću kojih se pozitivan razvoj mladih ostvaruje u praksi, no najrašireniji je 5C model koji pozitivan razvoj konceptualizira kroz pet karakteristika: (1) kompetencija (eng. *competence*), (2) samopouzdanje (eng. *confidence*), (3) povezanost (eng. *connection*), (4) karakter (eng. *character*) i (5) brižnost (eng. *caring*). Osim toga, u prvom dijelu rada dat će se teorijski uvid u adolescenciju, kojim se naziva razdoblje između djetinjstva i odrasle dobi, a koje se često smatra emocionalno intenzivnim i stresnim razdobljem života za svaku osobu. Za kraj prvog dijela spomenut će se i dosadašnja istraživanja pozitivnog razvoja koja su provedena u Republici Hrvatskoj.

U drugom dijelu ovog diplomskog rada opisano je provedeno istraživanje u kojem je sudjelovalo 248 učenika srednjih škola u Splitu. Cilj istraživanja bilo je ispitati 5C karakteristike pozitivnog razvoja mladih na uzorku splitskih srednjoškolaca. Istraživanje je provedeno u sklopu projekta *Testiranje 5C modela pozitivnog razvoja mladih: tradicionalno i digitalno mobilno mjerenje (P.R.O.T.E.C.T.)*. Postavljanjem istraživačkih problema i hipoteza ispitala se zastupljenost 5C karakteristika među splitskim srednjoškolcima, razlike u zastupljenosti 5C karakteristika između učenika i učenica te povezanost sociodemografskih obilježja s 5C karakteristikama.

2. ADOLESCENCIJA

Pojam adolescencije spominjao se još u doba stare Grčke i u djelima istaknutih filozofa poput Aristotela i Platona, no tek na prijelazu u 20. stoljeće adolescencija je postala prepoznata kao jedinstveni razvojni period. Sama riječ „adolescencija“ dolazi od latinske riječi *adolescere* što znači „odrasti ili rasti u zrelost“ (Lerner i Steinberg, 2009). Adolescencija je razvojni period između djetinjstva i odrasle dobi, tijekom kojeg ljudi doživljavaju psihološke, društvene i biološke promjene (Berk, 2008; Blakemore i Mills, 2014). Buljan Flander (2013) pojam adolescencije definira na sličan način ističući kako je adolescencija razdoblje sazrijevanja kroz koje se dijete priprema za odraslu dob. Slično navodi i Kuzman (2009) prema kojoj adolescencija označava razdoblje između početka puberteta i odrasle dobi. Svjetska zdravstvena organizacija navodi kako razdoblje adolescencije obuhvaća sve osobe u dobi od 10 do 19 godina, a započinje pubertetom (WHO, 2021). Ovaj dobni raspon pripada definiciji mladih koju daje Svjetska zdravstvena organizacija, a koja se odnosi na osobe u dobi između 10. i 24. godine života. Osim što u razdoblju adolescencije dolazi do naglog fizičkog razvoja, također dolazi i do onog psihološkog razvoja, tijekom kojeg je osoba u potrazi za svojim identitetom te počinje prihvaćati ulogu i odgovornosti koje dolaze s odrastanjem (Hrvatska enciklopedija, 2024). Tijekom adolescencije djevojke i mladići počinju komunicirati sa svijetom na potpuno novi način učeći nove vještine i doživljavajući dotada njima nepoznate emocije (UNICEF, 2020). U većini literature najčešće se spominje kako adolescencija započinje između 11. i 13. godine života dok je gornju granicu teže odrediti zato što je više određena psihološkim i sociološkim obilježjima nego onim fiziološkim ili biološkim. Sawyer i suradnici (2018) navode da, gledajući dobni okvir, adolescenciju treba promatrati od 10. do 24. godine života. Lacković i Grgin (2006) navode dob od 25 godina kao maksimalnu gornju granicu adolescencije, no ističu kako adolescenciju nije dovoljno promatrati isključivo kroz kategoriju dobi jer brojni drugi čimbenici utječu na određivanje pojedinca kao odrasle osobe. Neki od autora adolescenciju čak dijele i u više faza pa tako autor Lidz (1971) opisuje tri razdoblja: (1) ranu, (2) srednju i (3) kasnu adolescenciju, dok ih Braconnier (1990) opisuje čak pet: (1) predadolescenciju, (2) ranu adolescenciju, (3) adolescenciju u pravom smislu te riječi, (4) kraj adolescencije i (5) postadolescenciju.

Kada je razvoj u adolescenciji u pitanju, postoje neke zanimljive razlike s obzirom na spol (Viner i sur., 2012; UNICEF, 2019). Primjerice, u biološkom kontekstu, mladići će razviti više mišićne mase, manje tjelesne masti i imat će veći kapacitet srca i pluća od djevojaka. Do

17. godine mišićna masa mladića 2 puta je veća nego kod djevojaka, a do kraja adolescencije postaje čak 2-4 puta veća kod mladića nego kod djevojaka (Yiğit, 2009). Također, u adolescenciji fizički razvoj mladića uključuje produbljanje glasa, promjene u muškim genitalijama i povećanu proizvodnju androgenih hormona, dok kod djevojaka uključuje rast grudi, promjene na ženskim genitalijama i povećanu proizvodnju estrogena (Ozdemir i sur., 2016, Kliegman i sur., 2020). Jedna od značajnijih fizičkih promjena koja se pojavljuje u adolescenciji je i promjena u visini. Na visinu puno više utječe hormon testosteron nego estrogen pa upravo iz tog razloga mladići više dobivaju na visini od djevojaka (Abaci i sur., 2013). Prosječan porast visine na godišnjoj razini je 8-9 cm kod djevojaka i 10-11 cm kod mladića (Büyükgelibiz, 2012). Zanimljivo je kako, s obzirom da kod djevojaka fizički razvoj kreće ranije, one prije počinju i dobivati na visini, no mladići ih s vremenom prestignu. Povećanje visine postupno se usporava prema kraju adolescencije, a potpuno prestaje u dobi između 16-18 kod djevojaka i 18-20 kod mladića (Yiğit, 2009).

Što se tiče emocionalnog razvoja, brojnim su istraživanjima uočene razlike između mladića i djevojaka. U brojnim istraživanjima može se pronaći prisutnost spolnih razlika u intenzitetu, (ne)stabilnosti, frekvenciji i jasnoći doživljenih emocija (Park i Naragon-Gainey, 2020). Depresija i anksiozni poremećaji u djetinjstvu i adolescenciji veći su od bilo kojih drugih mentalnih poremećaja (Bowes i sur., 2015). U djetinjstvu je zastupljenost depresije kvantitativno slična kod dječaka i djevojčica, ali oko dobi od 12-13 godina, učestalost naglo raste kod djevojaka (Lewis i sur., 2018). Depresija i anksiozni poremećaji kreću se od 10% do 20% te su zastupljeni kod oba spola, ali su češći kod djevojaka, a omjer između djevojki i mladića iznosi 2:1 (Boričević-Maršanić, 2013, prema Poljak i Begić, 2016). Djevojke pokazuju značajno veću zastupljenost anksioznosti i depresivnosti što se nakon adolescencije često nastavlja i u odrasloj dobi (Zahn i sur., 2000; Wang i sur., 2019). Mogući razlog što su depresiji sklonije djevojke njihovo je ranije sazrijevanje u usporedbi s mladićima (Berk, 2008; Mendle i sur., 2018). Veća zastupljenost depresije kod djevojaka može se objasniti i time što one često imaju veća i nerealnija očekivanja od okoline, dožive više seksualnog zlostavljanja i/ili su nezadovoljnije svojim fizičkim izgledom od mladića (Thapar i sur., 2012). Kod djevojaka se češće javljaju i anksiozni poremećaji te one češće koriste strategije suočavanja s problemima usmjerene na emocije koje baš i nisu efikasne i također češće procjenjuju situacije opasnijima nego što uistinu jesu, a mladići su skloniji ignorirati problem kao strategiju za suočavanje s problemima ili tražiti distrakciju kroz bavljenje fizičkom aktivnosti (Seiffge-Krenke, 2013).

Zanimljivo je istaknuti i istraživanje koje je provedeno od strane autorica Smojver-Ažić i Bezinović (2011) na uzorku hrvatskih srednjoškolaca kojim je također potvrđeno kako izraženije simptome depresije i anksioznosti pokazuju djevojke, pri čemu ove simptome 19,1% djevojaka doživljava često ili vrlo često uspoređujući s 15,8% mladića.

Jedno od važnih područja adolescentnog razvoja je i razvoj spolnog identiteta te seksualnog ponašanja kod mladih. Seksualno ponašanje adolescenata pod utjecajem je razlike u spolu, ali i društvenog okruženja u kojem pojedinac živi. Neka su istraživanja pokazala kako je u Hrvatskoj prosječna dob stupanja u seksualne odnose oko 17 godina za oba spola ili oko 16 godina za muški spol (Juhović-Markus i sur., 2003, prema Kuzman, 2009). Autorica Petani (2018) provela je istraživanje čiji je cilj bio utvrditi koliko su adolescenti informirani te koje mišljenje imaju o seksualnosti, a razlike su se utvrđivale s obzirom na spol. Rezultati su pokazali da su muški ispitanici spolno aktivniji od ženskih ispitanika te su oni i skloniji rizičnijem spolnom ponašanju.

Zanimljiva je i razlika kod uspjeha u obrazovanju kada je spol u pitanju. Što se tiče uspjeha u obrazovanju, uzimajući u obzir ocjene, istraživanja pokazuju kako djevojke postižu znatno bolje rezultate od mladića (Jokić i Ristić Dedić, 2010; Koludrović i Ercegovac, 2013; Voyer i Voyer, 2014). Odgovor na pitanje zašto je to tako u svom radu daju autori Duckworth i Seligman (2006) koji tvrde kako veliki utjecaj ima samodisciplina koju djevojke pokazuju više nego mladići. Zanimljivo je istaknuti i kako se prije matematika smatrala muškim područjem jer su istraživanja pokazivala kako učenici postižu bolji školski uspjeh u matematici od učenica (Jugović i sur., 2012), no taj se stereotip s vremenom pokazao pogrešnim, odnosno dokazano je da se spolne razlike u matematičkim postignućima s vremenom smanjuju i/ili nestaju (Mullis i sur., 2004). Stereotipom se pokazalo i smatranje kako su djevojke zbog boljih rezultata u verbalnim sposobnostima i sposobnostima čitanja superiornije u tim područjima učenja (Kolić-Vehovec i sur., 2009).

Autor Hall (1904) adolescenciju je opisao kao „razdoblje bure i stresa“ tijekom kojega se mladi upuštaju u razna rizična i destruktivna ponašanja koja mogu ugroziti postizanje razvojnih ciljeva adolescenata. Ovakva se ponašanja najčešće javljaju upravo u adolescenciji jer su u tom razdoblju mladi ljudi još uvijek neiskusni, a željni istraživanja i pod velikim utjecajem svojih vršnjaka (Leadbeater i sur., 1999). U većini literature sva rizična i delikventna ponašanja nazivaju se problemima u ponašanju koji se dijele na internalizirane i eksternalizirane

(Maglica i Jerković, 2014). U internalizirane probleme se ubrajaju anksioznost, depresivnost, plašljivost, povučenost, nezainteresiranost i sl., dok se u eksternalizirane ubrajaju agresivna i delikventna ponašanja, zlouporaba opojnih sredstava, konzumacija alkohola, rizična seksualna ponašanja itd.

No, iako je neosporivo da je adolescencija razdoblje brojnih izazova i problema u ponašanju, to je također i razdoblje značajnih mogućnosti za razvoj snaga i poticanje napretka (Roth i Brooks-Gunn, 2003). Adolescencija je važno razdoblje za „uspostavljanje ključnih temelja za zrelu, odgovornu i autonomnu odraslu osobu“ (Novak i sur., 2019). Razdoblje je to intenzivnog fizičkog, mentalnog, socijalnog i emocionalnog rasta i razvoja. U razdoblju adolescencije mladi uče o svijetu odraslih, promišljaju o sebi i svijetu oko sebe, razvijaju pažnju i motivaciju, razvijaju seksualne i romantične interese, ali i različite sposobnosti (intelektualne, afektivne, samoregulacijske).

Sveopći cilj kojem se teži, kada su adolescenti u pitanju, poticanje je njihovog pozitivnog razvoja koje se može njegovati kroz ulaganja u odnose s obitelji, grupom vršnjaka, školom, zajednicom, susjedstvom, institucijama i sl. Upravo perspektiva pozitivnog razvoja prepoznata je kao inovativan i obećavajući pristup razumijevanju rasta i razvoja mladih ljudi bez obzira na kontekst u kojem žive.

3. POZITIVAN RAZVOJ MLADIH

Područje pozitivnog razvoja mladih počelo se razvijati kao vizija, filozofija i pristup odgovarajući na zastarjelu predrasudu i generalno mišljenje da je adolescencija razdoblje »bure i stresa« u kojem se očekuje rizično i destruktivno ponašanje mladih (Novak i sur., 2019).

Pozitivan razvoj mladih perspektiva je koja se fokusira na njegovanje i jačanje snaga, vještina i prednosti koje mladi ljudi posjeduju. Benson (2003) navodi kako je to odsustvo nepoželjnih ili rizičnih oblika ponašanja mladih ljudi. Umjesto da se isključivo bavi rizicima i izazovima, ova perspektiva promiče poticanje pozitivnog okruženja koje adolescentima omogućuje da se razvijaju u odgovorne odrasle osobe. Dakle, ova je perspektiva usmjerena na potencijal, snage i interese svakog adolescenta i za cilj nema naglašavati probleme s kojima se neki mladi susreću tijekom odrastanja, kao što su teškoće u učenju, nasilje ili zlouporaba supstanci.

Perspektiva pozitivnog razvoja mladih naglašava izgradnju otpornosti, poticanje pozitivnih odnosa, poticanje osobnog rasta i pružanje prilika za smisljeno uključivanje u različite aspekte života, što u konačnici pridonosi općoj dobrobiti i uspjehu mladih. Ova perspektiva mlade ljude vidi kao resurse koje je potrebno razvijati, a ne kao probleme koje je potrebno rješavati (Tomé i sur., 2020). Vjeruje se kako svi mladi ljudi imaju urođenu sposobnost pozitivnog rasta i razvoja te snažan karakter koji im omogućuje postizanje njihovog punog potencijala (Benson i sur., 2006).

Dokazano je i da je okolina u kojoj se adolescenti nalaze od velike važnosti za njihov razvoj. Obitelj kao temeljna društvena institucija, uz interpersonalne čimbenike, igra ključnu ulogu u pozitivnom razvoju pojedinca i njegovoj pripremi za suočavanje sa životnim izazovima (Bakhshae i sur., 2016). Isto tako i škola, kao primarno mjesto za razvoj osobnih i društvenih vještina, pomaže adolescentima da promiču svoje zdravlje i dobrobit (Tomé i sur., 2019). Veliku ulogu u školskom uspjehu svakog učenika imaju i sami učitelji koji, ako stvore povjerenje i pozitivnu atmosferu s učenikom, mogu uvelike pozitivno utjecati na njih (Tomé i sur., 2020, prema Hattie, 2009). Drugim riječima, prema ovoj perspektivi, čimbenici kao što su obiteljska podrška, školska klima, društvena zajednica i sklonosti adolescenata da budu odgovorniji, razvijaju osjećaj svrhe, altruizam i predanost obrazovanju, smatraju se temeljnim čimbenicima koji pomažu stvoriti pozitivnu klimu za adolescente za njihov rast i razvoj (Hysi i Dervishi, 2022).

Postoje različiti pristupi pomoću kojih se pozitivan razvoj mladih ostvaruje u praksi. Ipak, u različitim se literaturama jasno vidi dominacija pristupa 5C pozitivnog razvoja naslanjajući na taj pristup dva druga: pristup razvojnih prednosti i pristup otpornosti.

Pristup razvojnih prednosti počeo se istraživati i razvijati 90-ih godina 20. stoljeća te je postao jedan od najpriznatijih i najraširenijih pristupa pozitivnog razvoja zbog svoje potpunosti (Benson, Scales i Syvertsen, 2011). Temeljno je načelo ovog pristupa da u raznim područjima ljudskog razvoja postoje razvojne prednosti koje vode do pozitivnog razvoja, a te prednosti mogu dolaziti na individualnoj razini, ali mogu dolaziti i iz okruženja (iz obitelji, škole ili društvene zajednice) (Benson, 2003; Scales i Leffert, 2004). Što se tiče prednosti koje dolaze na individualnoj razini (unutarnje razvojne prednosti), Leffert i suradnici (1998) ističu: (1) pozitivne vrijednosti, (2) posvećenost učenju, (3) pozitivan identitet i (4) socijalne kompetencije, a što se tiče onih koje dolaze iz okruženja (vanjske razvojne prednosti) navodi: (1) socijalnu podršku, (2) granice i očekivanja, (3) osnaživanje i (4) konstruktivno korištenje vremena. Ako se unutarnje razvojne prednosti poklope s vanjskim razvojnim prednostima veća je mogućnost da će doći do pozitivnog razvoja.

Pristup otpornosti počeo se razvijati u drugoj polovici 20. stoljeća, prvenstveno u kontekstu prirodnih znanosti, a tek kasnije u kontekstu društvenih znanosti (Novak i sur., 2019). Istraživanja su pokazala kako do razvoja otpornosti kod mladih dolazi unutar pojedinca samog (npr. kroz razvijene kognitivne sposobnosti), unutar obitelji (npr. kroz bliske odnose s roditeljima) te unutar društvene zajednice (npr. kroz kvalitetno školstvo ili razvijen odnos s drugom odraslom osobom i/ili vršnjacima) (Benson i sur., 2006). Otpornost se najčešće definira kao pozitivna prilagodba pojedinca unatoč životnim nevoljama (Luthar, 2006). Delale (2000) navodi kako se pojam otpornosti (eng. *resilience*) koristi za opisivanje djece koja unatoč rizičnim čimbenicima postižu pozitivan razvoj. Christle i sur. (2002) opisuju otpornost kao karakteristiku koja pojedincu omogućuje prikladno se ponašati unatoč izloženosti različitim rizičnim čimbenicima. Nadalje, Garmezy (1991) ističe kako je otpornost mogućnost kompetentnog djelovanja unatoč emotivnim poteškoćama, a slično tumači i Vanistenedael (1996, prema Urbanc, 2001) opisujući otpornost kao sposobnost pojedinca da bude dobro čak i u teškim životnim situacijama.

4. 5C MODEL POZITIVNOG RAZVOJA MLADIH

Jedan od osnovnih pristupa pozitivnog razvoja mladih je model 5C, a razvili su ga Lerner i suradnici (2005), a koji naglašava pet ključnih karakteristika za poticanje zdravog razvoja u adolescenciji:

1. kompetencija (eng. *competence*)
2. samopouzdanje (eng. *confidence*)
3. povezanost (eng. *connection*)
4. karakter (eng. *character*)
5. brižnost (eng. *caring*).

Ove su karakteristike dokazano pozitivno povezane s adolescentskim doprinosom sebi, obitelji i društvu, ali i negativno povezane s rizičnim ponašanjem i emocionalnim poteškoćama, poput stresa, depresije i anksioznosti.

Kompetencija. Prva karakteristika koja se navodi je kompetencija (eng. *competence*), a odnosi se na izgradnju kognitivnih, emocionalnih i društvenih vještina. Točnije, odnosi se na pozitivan pogled na vlastito djelovanje u različitim aspektima života (npr. akademskom ili društvenom) i pokazuje koliko su mladi ljudi učinkoviti u svojem okruženju. Kompetencija proizlazi iz složenih interakcija između djeteta i njegove okoline te će se stoga mijenjati kako se i dijete bude razvijalo i mijenjalo ili kako se okolina, tj. kontekst u kojem živi bude mijenjalo (Masten i Coatsworth, 1998). Dakle, iako osoba mora djelovati kako bi pokazalo kompetentnost, također je istina i da okolina uvelike utječe na razvoj kompetencije pružajući joj strukturu i podršku. Brojnim istraživanjima došlo se do zaključka kako je rano djetinjstvo (rani razvoj motoričkih vještina, jezika, samopouzdanja, igre i sposobnosti rješavanja problema) temelj za kasniju kompetenciju. Od djeteta se u ranom djetinjstvu očekuje da počne kontrolirati svoje ponašanje i pridržavati se uputa danih od strane roditelja. Kada krene u školu, od njega se očekuje da nauči i slijedi pravila ponašanja u razredu te da se ne sukobljava s ljudima s kojima se razilazi u mišljenju. Do adolescencije se od njega očekuje da već u potpunosti samostalno slijedi pravila škole, doma i društva, što ujedno znači i da ima razvijene kompetencije (Masten i Coatsworth, 1998).

Samopouzdanje. Druga je karakteristika samopouzdanje (eng. *confidence*) koje se može definirati kao sveukupni pozitivan pojam o sebi (Roth i Brooks-Gunn, 2003). Miljković

i Rijavec (1996: 3) ističu kako „pojam o sebi u velikoj mjeri utječe na život svake osobe pa stoga određuje koje ćemo događaje u našem životu smatrati važnima, što ćemo poduzimati, koje ćemo ciljeve pokušati dostići, hoćemo li biti zadovoljni onim što smo učinili, koji će događaji za nas biti stresni i kako ćemo reagirati na njih.“ Brojni čimbenici imaju utjecaj na razvoj samopouzdanja, a najvažniji su odobravanje, roditeljska i vršnjačka podrška te percipirana kompetentnost u važnim životnim područjima (Harter, 1999, prema Mann i sur., 2004). U razdoblju adolescencije, tjelesni izgled postaje važan čimbenik kada je razvoj samopouzdanja u pitanju. Nezadovoljstvo izgledom kod ženskog spola u ranoj, a kod muškog spola u srednjoj adolescenciji, pokazatelj je niske razine samopouzdanja i visoke razine depresije u kasnijim adolescentskim godinama (Paxton, Neumark-Sztainer, Hannan i Eisenberg, 2006). Uz pojam samopouzdanja često se vežu i pojmovi samopoštovanja i samoučinkovitosti. Miljković i Rijavec (2001) navode kako je nisko samopoštovanje povezano s manjkom samopouzdanja. Smatra se kako niska razina samopoštovanja može imati izrazito negativni utjecaj na zdravlje, posebno na zdravlje adolescenata te može potaknuti razvoj anksioznosti i depresivnosti, kao i agresivno, delikventno i antisocijalno ponašanje. Bandura (1977, prema Maddux, 2002) samoučinkovitost određuje kao vjerovanje u vlastite sposobnosti da je svojim djelovanjem moguće doći do ostvarivanja željenih ciljeva. Kao i nisko samopoštovanje, tako i niska samoučinkovitost obilježje je pojedinaca koji ne vjeruju u sebe, odnosno, ne vjeruju da mogu biti učinkoviti u svom djelovanju u različitim životnim područjima pa su iz toga razloga često i depresivni (Maddux, 2002).

Karakter. Treća karakteristika koja se navodi je karakter (eng. *character*), a odnosi se na poštivanje društvenih i kulturnih normi, razvijanje moralnih i etičkih vrijednosti te osobnog (moralnog) integriteta (Novak i sur., 2021). Još se od djetinjstva socijalizacijom usvaja prosocijalno ponašanje poput odgovornosti, volontiranja i altruizma (Siu i sur., 2012), a tijekom razdoblja adolescencije moralni razvoj potpomognut je i naprednijim moralnim rasuđivanjem (Eisenberg i Morris, 2004). Adolescencija je razdoblje istraživanja i stvaranja vlastitog identiteta, a to uključuje i razvoj moralnog identiteta. Hardy i Carlo (2011) navode kako je „moralni identitet stupanj do kojeg je biti moralna osoba važno za nečiji identitet“. Istraživanjem koje su proveli, Hardy i suradnici (2013) dokazali su kako je jači moralni identitet značajni prediktor za niže razine anksioznih i depresivnih simptoma, rizičnih spolnih ponašanja i upotrebe alkohola te većeg samopoštovanja. Razvoj moralnog identiteta važan je zbog toga što utječe na moralno djelovanje tj. prosocijalno ponašanje, a nije važno samo znati što je

moralno ispravno, važno je i moralno (ispravno) djelovati. Kada se govori o adolescenciji, važno je usmjeriti se na sam razvoj snažnog karaktera zato što u ovom periodu mladi sve više počinju biti zaokupljeni moralnim vrijednostima, smislom života i započinju formirati vlastiti identitet (Damon, 2004). Ključ zdravog i pozitivnog razvoja adolescenata upravo je snažan karakter (Pittman i sur., 2011).

Povezanost. Četvrta je karakteristika povezanost (eng. *connection*) koja se odnosi na njegovanje pozitivnih odnosa s vršnjacima, obitelji i zajednicom što rezultira pozitivnim razvojem mladih, npr. višem samopoštovanju, većoj školskoj uključenosti i postignućima, boljim socijalnim vještinama i mentalnim zdravljem (Scales i Leffert, 2004). Povezanost je temeljna psihološka potreba, a označava urođenu potrebu stvaranja kvalitetnih odnosa s drugima i osjećaj pripadanja koji su važni za optimalno ljudsko iskustvo i dobrobit (Deci i Ryan, 2000). Upravo u razdoblju adolescencije jedna od važnijih promjena koja se događa je razvijanje društvenih odnosa izvan obitelji. Prijateljstva koja se steknu u adolescenciji imaju snažan utjecaj na zdravlje i razvoj mlade osobe (Hill i sur., 2015). Primjerice, druženje s vršnjacima koji pokazuju pozitivna ponašanja može (i hoće) utjecati na pozitivan razvoj pojedinca. No, iako u adolescenciji na mlade počinje sve više utjecati odnos koji imaju sa svojim vršnjacima, odnos s roditeljima za mnoge i dalje ostaje važan čimbenik za razvoj. Kvalitetan obiteljski odnos dokazano utječe na zdravlje i dobrobit mlade osobe te je povezan s nižom razinom stresa kod adolescenata i s manjom vjerojatnosti zlouporabe opojnih sredstava (Jacobson i Rowe, 1999). Na pozitivan razvoj mladih veliki utjecaj ima i škola i školsko okruženje. Škola uz obitelj ima ključnu ulogu u razvoju djeteta te dijete upravo u školi razvija svoje kompetencije i testira svoje odrastanje (Maglica i Jerković, 2014). Škola je mjesto u kojoj adolescenti provode najviše vremena, a samim time i održavaju međuljudske odnose bitne za njihov razvoj i dobrobit (Årdal i sur., 2018).

Brižnost. Peta karakteristika je brižnost (eng. *caring*) koja se odnosi na empatiju i suosjećanje za druge (Novak i sur., 2021). Empatija je emocionalno uživljavanje u osjećaje druge osobe (pozitivne i negativne), što omogućava gledanje svijeta »njezinim očima« (Hrvatska enciklopedija, 2024). Empatija ima kognitivnu i afektivnu komponentu. Kognitivna komponenta odnosi se na razumijevanje unutarnjeg stanja, tj. misli i osjećaja druge osobe te je povezana s pozitivnim socijalnim ponašanjima poput suradnje i pružanja socijalne podrške. Afektivna komponenta tiče se emotivne reakcije i ponašanja koja dolaze kao odgovor na unutarnje stanje druge osobe (Vuković i Bošnjaković, 2016). Pojam suosjećanja često se može

zamijeniti s empatijom, no razlika je što se pod suosjećanjem podrazumijevaju samo negativne emocije koje osjeća osoba s kojom se suosjeća (Vuković i Bošnjaković, 2016). Stoga, može se zaključiti kako brižnost kao jedna od karakteristika pozitivnog razvoja pridonosi izgradnji jakih međuljudskih veza, potiče samospoznaju i pomaže pojedincu da se razvije u emocionalno zdravu i zadovoljavajuću osobu koja je prosocijalno orijentirana te se ne zanima samo za vlastite interese, već i za interese drugih.

4.1. Istraživanja pozitivnog razvoja u Republici Hrvatskoj

Istraživanja vezana uz pozitivan razvoj mladih tek od nedavno zadobila su veću pažnju znanstvenika. U Republici Hrvatskoj također je sve veće zanimanje za provođenjem istraživanja koja se odnose na pozitivan razvoj mladih (Ferić, 2018; Novak i sur., 2021; Mihić i sur., 2022; Roviš i sur., 2022).

Autorica Ferić (2018) provela je istraživanje nad 4821 zagrebačkih adolescenata u dobi od 14 do 19 godina čija je svrha bila istražiti pozitivan razvoj i rizična ponašanja kako bi se osmislile preventivne intervencije za adolescente. Rezultati istraživanja pokazali su kako adolescenti nerijetko konzumiraju alkohol, njih 21,8% čak dva puta tjedno, dok kanabis dva puta tjedno konzumira oko 6% mladih. Značajno je prisutno i vršnjačko nasilje, kao i sportsko klađenje. Dobiveni podaci korisni su za osmišljavanje smjernica u razvoju preventivnih programa koji mogu utjecati na smanjenje rizičnih ponašanja mladih u budućnosti.

Novak i suradnici (2021) istaknuli su kako se internalizirani problemi tijekom adolescencije povećavaju, posebice među djevojkama kod kojih je dvostruko veća vjerojatnost pojave simptoma depresije i anksioznosti nego kod mladića. Stoga, proveli su istraživanje nad velikim brojem hrvatskih adolescenata kojim se ispitala povezanost privrženosti školi, predanosti školi i dobre obiteljske komunikacije sa simptomima depresije, anksioznosti i stresa. Zanimljiv je dobiveni rezultat u kojem se ta povezanost razlikuje među djevojkama i mladićima. Utvrđeno je da je povećana privrženost i predanost školi značajno povezana sa smanjenom depresijom, anksioznošću i stresom za adolescentice te sa smanjenom depresijom i stresom za muške adolescente. S druge strane, dobra obiteljska komunikacija značajno je povezana sa smanjenom depresijom, anksioznošću i stresom samo za muške adolescente.

Istraživanje provedeno od strane autorice Mihić i suradnika (2022) u sklopu projekta *Testiranje 5c modela pozitivnog razvoja mladih: tradicionalno i digitalno mobilno mjerenje*

(P.R.O.T.E.C.T.) za cilj je imalo istražiti odnos otpornosti na akademski stres i suosjećajnosti prema sebi kod učenika prvih razreda srednje škole. Autori su istraživanje proveli online putem na uzorku od 1797 učenika (52.25% učenica) iz hrvatskih srednjih škola. Rezultati istraživanja pokazali su kako je suosjećajnost prema sebi značajan prediktor otpornosti na svakodnevni akademski stres.

Na pitanje što to čini učenike otpornima, odgovor su kroz istraživanje dali Roviš i suradnici (2022). U ovo su istraživanje bili uključeni učenici trogodišnjih, četverogodišnjih i petogodišnjih strukovnih škola te gimnazija u Osijeku, Rijeci, Splitu, Varaždinu i Zagrebu. Dokazanu veću otpornost pokazuju mladići, učenici strukovnih škola, učenici koji pozitivnije percipiraju školsku klimu te mladi koji imaju izraženije karakteristike kompetencije, samopouzdanja i brižnosti.

5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

5.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati 5C karakteristike pozitivnog razvoja mladih (kompetencija, samopouzdanje, karakter, povezanost, brižnost) na uzorku splitskih srednjoškolaca.

5.2. Problemi i hipoteze istraživanja

P1: Ispitati zastupljenost 5C karakteristika među splitskim srednjoškolcima.

H1: Splitski srednjoškolci iskazuju visoku zastupljenost svih 5C karakteristika.

P2: Ispitati razlike 5C karakteristika između učenika i učenica.

H2: Učenici iskazuju više razine zastupljenosti svih 5C karakteristika u odnosu na učenice.

P3: Ispitati povezanost sociodemografskih obilježja s 5C karakteristikama.

H3: Viša samoprocjena socioekonomskog statusa, starija dob i pohađanje gimnazija pozitivno je povezana s 5C karakteristikama.

5.3. Sudionici

U ovom je istraživanju sudjelovalo 248 učenika srednjih škola u Splitu. S obzirom na spol, sudjelovalo je 137 učenika muškog spola (55.24%), 105 učenika ženskog spola (42.34%), a 6 sudionika (2.42%) nije se htjelo izjasniti.

Prosječna dob sudionika bila je 16.03 godine (SD=0.43), dok je raspodjela po dobi vidljiva u *Tablici 1*. Po pitanju srednje škole koju sudionici pohađaju, 74 (29.84%) sudionika pohađa gimnaziju, 164 (66.13%) sudionika pohađa četverogodišnju ili petogodišnju strukovnu školu, dok njih 10 (4.03%) pohađa trogodišnju strukovnu školu.

Sudionici su također samoprocjenjivali vlastiti socioekonomski status. Od ukupno 248 sudionika, čak 43 učenika (17.34%) je procijenilo vlastiti socioekonomski status kao značajno bolji od njihovih vršnjaka, 192 učenika (77.42%) kao bolji od njihovih vršnjaka, a 13 učenika

(5.24%) procijenilo je da je njihov socioekonomski status jednak socioekonomskog statusu njihovih vršnjaka.

Tablica 1. Deskriptivni podaci za dob sudionika

Dob	Frekvencija	Postotak
15	15	6.05
16	209	84.27
17	18	7.26
18	1	0.40
19	1	0.40
Nema	4	1.61
Suma	248	100.00

Napomena. N = 248

5.4. Instrumentarij

Upitnik sociodemografskih obilježja. Za potrebe istraživanja ovog diplomskog rada korišten je *Upitnik sociodemografskih obilježja* kako bi se prikupili podaci o spolu i dobi učenika, veličini grada u kojem žive, vrsti, nazivu i lokaciji škole koju pohađaju, razrednom odjelu, uspjehu na kraju prošle školske godine, stupnju obrazovanja i radnom statusu njihovih roditelja, materijalnom statusu obitelji, odnosu između roditelja te žive li s obitelji ili u učeničkom domu.

Kratka verzija Upitnika pozitivnih karakteristika mladih. Za utvrđivanje prisutnosti i stupnja razvijenosti karakteristika 5C pozitivnog razvoja mladih korištena je *Kratka verzija Upitnika pozitivnih karakteristika mladih* (eng. *Positive Youth Development Questionnaire – short form, PYD-SF*; Geldhof i sur., 2014). Upitnik čine 34 čestice koje su podijeljene u 5 subskala: (1) kompetencija (npr. *Prilično sam dobar/a u školi*), (2) samopouzdanje (npr. *Stvarno mi se sviđa kako izgledam*), (3) karakter (npr. *Kad pogriješim ili upadnem u nevolju, preuzimam odgovornost za svoje postupke*), (4) brižnost (npr. *Muči me kad vidim da se bilo kome događaju loše stvari*) i (5) povezanost (npr. *Osjećam se kao važan/na član/ica svoje lokalne zajednice*).

Subskale koje mjere kompetenciju, samopouzdanje i brižnost obuhvaćaju po šest čestica, a subskale koje mjere karakter i povezanost obuhvaćaju po osam čestica. Što se subskale kompetencije tiče, dvije se tvrdnje odnose na akademsku kompetentnost, dvije na socijalnu te dvije na tjelesnu ili atletsku kompetentnost. Unutarnja konzistencija, odnosno koeficijent Cronbach alfa, za ovu subskalau u dosadašnjim istraživanjima iznosio je prosječno $\alpha = .83$. Kod subskale samopouzdanja dvije tvrdnje odnose se na pozitivan identitet, dvije na pozitivno samovrednovanje te dvije na zadovoljstvo izgledom. Koeficijent unutarnje konzistencije za ovu subskalau u dosadašnjim istraživanjima bio je između $\alpha = .80$ i $\alpha = .92$. Od osam tvrdnji koje subskala karaktera uključuje, šest se odnosi na socijalnu osviještenost, osobne vrijednosti i vrednovanje različitosti. Koeficijent unutarnje konzistencije u dosadašnjim istraživanjima za subskalau karaktera iznosio je oko $\alpha = .90$. Kod subskale povezanosti šest tvrdnji predstavlja povezanost s obitelji, školom i zajednicom, dok preostale dvije ispituju povezanost s vršnjacima. Cronbach alfa u dosadašnjim istraživanjima za subskalau povezanosti bila je oko $\alpha = .90$. Što se subskale brižnosti tiče, koeficijent unutarnje konzistencije za subskalau brižnosti u dosadašnjim istraživanjima bio je oko $\alpha = .84$.

Odgovori sudionika se prikupljao na skali odgovora Likertovog tipa od pet stupnjeva gdje 1 označava *Uopće me ne opisuje*, a 5 označava *Jako dobro me opisuje*. Ukupni rezultat za svaku subskalau računao se kao aritmetička sredina svih procjena. Viši rezultat ukazuje na jače razvijenu pozitivnu karakteristiku kod sudionika i najviši mogući rezultat može iznositi 170, dok najniži rezultat može iznositi 34.

5.5. Postupak provedbe istraživanja

Istraživanje je provedeno u sklopu projekta *Testiranje 5C modela pozitivnog razvoja mladih: tradicionalno i digitalno mobilno mjerenje (P.R.O.T.E.C.T.)*, odobrenog od strane Etičkog povjerenstva Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Etičkog povjerenstva Filozofskog fakulteta u Osijeku. Ovim se projektom omogućuje prikupljanje podataka na temelju kojih će se planirati strategije prevencije problema u ponašanju i promicanja mentalnog zdravlja mladih.

S obzirom na to da se radi o longitudinalnom istraživanju, svi su sudionici sudjelovali pod šiframa koja se formirala od drugog slova imena, prvog i trećeg slova prezimena te broja koji predstavlja dan u datumu rođenja, a osobni su podaci sudionika ostali anonimni. Ovisno o

informatičkoj opremljenosti učionica, sudionici ovog istraživanja upitnike su ispunjavali za vrijeme sata razredne zajednice ili za vrijeme sata informatike. Za ispunjavanje upitnika sudionicima je bilo potrebno oko 30 minuta, sudjelovanje je bilo u potpunosti dobrovoljno (uz dobivenu suglasnost roditelja) te su sudionici mogli odustati od sudjelovanja u bilo kojem trenutku.

6. REZULTATI I RASPRAVA

U nastavku su prikazani i opisani rezultati istraživanja prateći postavljene hipoteze pri čemu je opisano jesu li hipoteze prihvaćene ili odbačene.

Prva hipoteza koja je tvrdila da splitski srednjoškolci iskazuju iznadprosječnu zastupljenost svih 5C karakteristika ispitana je analizom deskriptivnih podataka prikupljenih *Kratkom verzijom Upitnika pozitivnih karakteristika mladih* (eng. *Positive Youth Development Questionnaire – short form, PYD-SF*; Geldhof i sur., 2014) pri čemu su rezultati vidljivi u *Tablici 2*.

Na uzorku od 248 sudionika, vidljivo je da su kod svih subskala prisutni ekstremni minimalni i maksimalni postignuti rezultati, pri čemu je kod svih subskala standardna devijacija, odnosno raspršenje rezultata, razmjerno veliko. Navedeno upućuje na veliko individualno razlikovanje kod sudionika s obzirom na svih 5C karakteristika. Točnije, razmjerno velik broj sudionika ima rezultate koji su veći i manji od aritmetičke sredine.

Ipak, moguće je reći da **je hipoteza 1 (H1) potvrđena**, odnosno da splitski srednjoškolci iskazuju iznadprosječnu zastupljenost svih 5C karakteristika. Prema podacima iz *Tablice 2*, s obzirom na raspone koje je moguće postići na svim subskalama, odnosno raspone od 6.00 - 30.00 te 8.00 - 40.00, na svih pet subskala je vidljivo da su aritmetičke sredine, imajući u vidu razmjerno velike standardne devijacije, više od onih koje bi trebale biti prema navedenom teorijskom rasponu. Stoga, moguće je zaključiti da splitski srednjoškolci imaju iznadprosječnu zastupljenost svih 5C karakteristika, pogotovo karakteristika samopouzdanja i brižnosti koje, s obzirom na mogući raspon, najviše odskaču.

Tablica 2. Deskriptivni pokazatelji rezultata sudionika na kratkoj verziji upitnika 5C modela

	Broj sudionika (N)	Aritmetička sredina (M)	Standardna devijacija (SD)	Minimalni postignuti rezultat	Maksimalni postignuti rezultat
Kompetencija	248	20.63	3.97	10.00	30.00
Samopouzdanje	248	22.37	4.83	7.00	30.00
Karakter	248	28.87	4.49	10.00	37.00
Povezanost	248	28.04	4.73	12.00	39.00
Brižnost	248	22.32	4.63	6.00	30.00

U svrhu provjere **druge hipoteze**, koja je pretpostavljala da učenici iskazuju više razine zastupljenosti svih 5C karakteristika u odnosu na učenice, korištena je ANOVA, odnosno jednostavna analiza varijance, budući da je varijabla spola imala tri dimenzije: muški spol, ženski spol i oni koji se ne žele izjasniti.

Hipoteza (H2) je odbačena s obzirom da su uočene razlike među spolovima kada su u pitanju 5C karakteristike (*Tablica 3*), samo neke od pretpostavljenih razlika su utvrđene analizom podataka. Pronađene su razlike s obzirom na spol kod karakteristika karaktera i brižnosti, dok s obzirom na karakteristike kompetencije, samopouzdanja i povezanosti nisu pronadene razlike između spolova.

No, razlog zašto je druga hipoteza u potpunosti odbačena je zato što, iako postoje navedene razlike, one su drugačije od očekivanog. Odnosno, dodatnim Post Hoc testovima (*Tablica 4*) utvrđeno je da učenice imaju više razine zastupljenosti karakteristika karaktera i

brižnosti od učenika, što je suprotno od očekivanog hipotezom. Iz tog razloga, druga je hipoteza u potpunosti odbačena.

Tablica 3. Ispitivanje razlikovanja 5C karakteristika s obzirom na spol putem ANOVA-e

5C	Zbroj kvadrata SS	Stupanj slobode df	Prosječni kvadrat MS	F vrijednost	p	Veličina učinka (η^2)
Kompetencije	86.59	2	43.29	2.79	>.05	.022
Reziduali	3803.02	245	15.52			
Samopouzdanje	32.96	2	16.48	.70	>.05	.01
Reziduali		245	23.41			
Karakter	347.46	2	173.73	9.18	<.01	.07
Reziduali	4638.41	245	18.93			
Povezanost	31.25	2	15.63	.70	>.05	.006
Reziduali	5497.42	245	22.44			
Brižnost	754.37	2	377.19	20.33	<.01	.14
Reziduali	4545.47	245	18.55			

Tablica 4. Post Hoc testovi za karakteristike karakter i brižnost s obzirom na spol

		M prve skupine	M druge skupine	Razlika aritmetič kih sredina	SD	T-omjer	p
Karakter							
Muški	Ženski	27.85	30.00	-2.15	.56	-3.80	<.01
Muški	Ostali	27.85	32.33	-4.48	1.82	-2.47	<.05
Ženski	Ostali	30.00	32.33	-2.33	1.83	-1.28	>.05
Brižnost							
Muški	Ženski	20.76	24.17	-3.41	.56	-6.11	<.01
Muški	Ostali	20.76	25.50	-4.74	1.80	-2.64	<.05
Ženski	Ostali	24.17	25.50	-1.33	1.81	-.074	>.05

Treća hipoteza, koja je pretpostavljala da je viša samoprocjena socioekonomskog statusa, starija dob i pohađanje gimnazija pozitivno povezana sa zastupljenosti 5C karakteristika, testirana je sa Spearmanovim koeficijentom korelacije.

Kao što je vidljivo iz *Tablice 5*, većina pretpostavljenih povezanosti, odnosno povezanosti između 5C karakteristika i odabranih sociodemografskih obilježja, nije utvrđena te je stoga moguće zaključiti da je treća hipoteza u većoj mjeri odbačena. Ipak, povezanost je

potvrđena u tri slučaja. Pronađena je pozitivna povezanost između karakteristika samopouzdanja i socioekonomskog statusa. Točnije, učenici splitskih srednjih škola koji svoj socioekonomski status procjenjuju boljim od socioekonomskog statusa njihovih vršnjaka, vrlo vjerojatno će imati i izraženiju karakteristiku samopouzdanja. Nadalje, pronadna je povezanost između karakteristike karaktera i vrste škole koju učenici pohađaju. Točnije, u ovom slučaju je vidljivo da učenici koji pohađaju strukovne škole vrlo vjerojatno imaju izraženiju karakteristiku karaktera od drugih, što je samo po sebi kontradiktorno s pretpostavljenom hipotezom te je to još jedan dokaz koji ide u prilog odbacivanju hipoteze. Naposljetku, utvrđena je i povezanost između karakteristike brižnosti i vrste škole koju učenici pohađaju, pri čemu je moguće zaključiti da učenici koji pohađaju gimnazije imaju izraženiju karakteristiku brižnosti, što je u skladu s postavljenom hipotezom. Zaključno, kao što je prethodno rečeno, treća hipoteza je u većoj mjeri odbačena iz razloga što je u samo dva slučaja (od njih 15) utvrđena korelacija koja je pretpostavljena.

Tablica 5. Korelacijska matrica sa Spearmanovim koeficijentima za varijable 5C karakteristika i sociodemografska obilježja

	Sociodemografska obilježja	Spearmanov koeficijent korelacije (Rho)	Razina značajnosti (p)
Kompetencije	Socioekonomski status	.08	>.05
	Vrsta škole	-.05	>.05
	Dob	-.06	>.05
Samopouzdanje	Socioekonomski status	.14*	<.05
	Vrsta škole	.004	>.05
	Dob	-.01	>.05
Karakter	Socioekonomski status	-.11	>.05
	Vrsta škole	.15*	<.05
	Dob	-.06	>.05

Povezanost	Socioekonomski status	.04	>.05
	Vrsta škole	-.01	>.05
	Dob	-.07	>.05
Brižnost	Socioekonomski status	.05	>.05
	Vrsta škole	-.16*	<.05
	Dob	-.06	>.05

Napomena. **p < .01; *p < .05

Prvim istraživačkim pitanjem željela se ispitati zastupljenost 5C karakteristika među splitskim srednjoškolcima. Hipotezom 1 (H1) htjelo se potvrditi kako splitski srednjoškolci iskazuju visoku zastupljenost svih 5C karakteristika (kompetencija, samopouzdanje, povezanost, karakter i brižnost). Prema rezultatima dobivenim analizom deskriptivnih podataka prikupljenih *Kratkom verzijom Upitnika pozitivnih karakteristika mladih* (eng. *Positive Youth Development Questionnaire – short form, PYD-SF*; Geldhof i sur., 2014) zaključuje se da splitski srednjoškolci pokazuju iznadprosječnu zastupljenost svih 5C karakteristika, a pogotovo samopouzdanja i brižnosti, čime je **hipoteza 1 (H1) potvrđena**.

Rezultati prijašnjih istraživanja pokazali su različite rezultate. Dok jedna istraživanja pokazuju kako postoji visoka zastupljenost 5C karakteristika kod srednjoškolaca, druga istraživanja govore kako to nije baš uvijek slučaj te da zastupljenost 5C karakteristika ovisi o različitim čimbenicima poput spola ili vrste škole koju adolescenti pohađaju. Tomé i suradnici (2020) proveli su istraživanje na 384 portugalskih adolescenata te ukazali na važnost zastupljenosti 5C karakteristika za promicanje dobrobiti i pozitivnog razvoja adolescenata. Årdal i suradnici (2018) u svom su istraživanju otkrili da zastupljenost 5C karakteristika kod učenika postoji, no da samo karakteristike kompetencije, samopouzdanja i povezanosti imaju utjecaj na njih i uspjeh u školi. Što se tiče rezultata istraživanja koje su proveli Kozina i suradnici (2019) nad 2802 slovenskih adolescenata, učenika različitih srednjih škola (strukovnih i gimnazija) uočene su značajne pozitivne povezanosti karakteristika karaktera i samopouzdanja s matematičkim postignućima te značajne negativne povezanosti između

karakteristike povezanosti i matematičkih postignuća, dok povezanost između karakteristike brižnosti i uspjeha u matematici nije bila značajna.

Drugo istraživačko pitanje odnosilo se na razlike u zastupljenosti 5C karakteristika između učenika i učenica te je provođenjem ANOVA-e, odnosno jednostavne analize varijance, **hipoteza 2 (H2) je odbačena**. Hipoteza 2 (H2) je u potpunosti odbačena budući da se njome tvrdilo da učenici iskazuju više razine zastupljenosti svih 5C karakteristika u odnosu na učenice, a utvrđeno je upravo suprotno. Nisu pronađene razlike između spolova s obzirom na karakteristike kompetencije, samopouzdanja i povezanosti, dok višu razinu zastupljenosti karakteristika karaktera i brižnosti imaju učenice, a ne učenici.

Zanimljivo je istaknuti kako i prijašnja istraživanja pokazuju slične rezultate. Primjerice, prema istraživanju koje su proveli Conway i suradnici (2015) djevojke postižu više rezultate od mladića u karakteristikama brižnosti, karaktera i povezanosti, dok su mladići postigli više u karakteristikama samopouzdanja i kompetencije. Nadalje, isto se pokazalo i u nešto kasnijem istraživanju koje su proveli Gomez-Baya i suradnici (2019) koji su također dokazali kako djevojke pokazuju veću zastupljenost karakteristika povezanosti, brižnosti i karaktera (kao i veću društvenu angažiranost), a dječaci veću zastupljenost karakteristika kompetencije i samopouzdanja (kao i češću fizičku aktivnost te manje depresivnih i anksioznih simptoma). Treba naglasiti kako Lerner i suradnici (2013) u svom radu ističu kako djevojke, s obzirom na mladiće, pokazuju više rezultate zastupljenosti svih 5C karakteristika.

Trećim istraživačkim pitanjem željela se ispitati povezanost sociodemografskih obilježja s 5C karakteristikama. Provođenjem Spearmanovog koeficijenta korelacije većina pretpostavljenih povezanosti između 5C karakteristika i odabranih sociodemografskih obilježja nije utvrđena. Stoga, moguće je zaključiti da je **hipoteza 3 (H3)**, kojom se htjelo potvrditi da je viša samoprocjena socioekonomskog statusa, starija dob i pohađanje gimnazija pozitivno povezana sa zastupljenosti 5C karakteristika, u većoj mjeri **odbačena**.

Neka od ranijih istraživanja ipak smatraju da je povezanost socioekonomskog statusa i zastupljenosti 5C karakteristika kod mladih velika. Točnije, smatra se kako lošiji socioekonomski status utječe na sveukupni stres roditelja, a samim time i na kvalitetu njihovog roditeljstva. Roditelji, i obitelj općenito, igraju ključnu ulogu u pozitivnom razvoju mlade osobe

te ako oni, zbog socioekonomskih ili bilo kojih drugih razloga, nisu u mogućnosti biti uključeni u djetetov razvoj i pružiti mu kvalitetno djetinjstvo puno podrške, ljubavi i topline, sasvim je sigurno da neće doći do razvoja 5C karakteristika kod te mlade osobe (Bakhshae i sur., 2016). Isto tako, Raffaelli i suradnici (2007) pokazali su kako i nisko obrazovanje roditelja i/ili nezaposlenost također mogu biti pokazatelji problema u ponašanju kod mladih. Dječja razina anksioznosti i stresa povećava se kada roditelji ostanu bez posla ili ako im se smanje prihodi (UNICEF, 2014). Stoga, ne čudi da je u brojnim istraživanjima dokazano da je i socioekonomski status obitelji također povezan s mentalnim zdravljem djece i adolescenata te značajan prediktor problema u ponašanju adolescenata, posebno internaliziranih problema u ponašanju (Ma i sur., 2012; Varga, Piko i Fitzpatrick, 2014; Bask, 2015). U istraživanju koje su proveli Vincze i suradnici (2013) nad rumunjskim učenicima viših razreda srednjih škola, pokazalo se da adolescenti s nižim socioekonomskim statusom imaju znatno više problema s mentalnim zdravljem, lošiju samoprocjenu zdravlja, više subjektivnih zdravstvenih tegoba te više simptoma depresije i tjeskobe nego oni s višim socioekonomskim statusom. Zanimljivo je i istraživanje Ajduković i Rajhvajn Bulat (2012) iz kojeg se zaključilo da više problema u ponašanju imaju adolescenti koji procjenjuju financijske mogućnosti svoje obitelji ispodprosječnim ili iznadprosječnim nego adolescenti koji vjeruju da njihove obitelji imaju jednake financijske mogućnosti kao i obitelji njihovih vršnjaka.

Kada je u pitanju dob, unatoč tome što su rezultati ovog istraživanja pokazali kako dob nije povezana s razvojem adolescenata, brojni su autori dokazali suprotno. Problemi u ponašanju adolescenata (internalizirani i eksternalizirani) rastu s godinama zbog nakupljanja stresora koji dolaze s prijelazom iz osnovne u srednju školu te s većim životnim obvezama i većim očekivanjima od drugih (Verhulst i sur., 2003; Ma, Yao i Zhao, 2013). To potvrđuje i činjenica da je samopoštovanje relativno visoko u djetinjstvu, no pada tijekom adolescencije, i to kod oba spola (Orth i Robins, 2014). Somers i suradnici (2009) dokazali su kako se s godinama smanjuje pojava anksioznosti kod mladih, dok su Lee i Bukowski (2012) otkrili povećanje internaliziranih problema, a smanjenje eksternaliziranih problema u dobi od 10 do 13 godina. Yaqoob i Asad Khan (2014) kroz svoje istraživanje otkrili su da mlađi adolescenti (u dobi između 13 i 15 godina) pokazuju više simptoma depresije i anksioznosti nego stariji adolescenti (u dobi između 16 i 18 godina).

Što se vrste škole koju učenici pohađaju tiče, dosada nisu istraživane konkretne povezanosti sa zastupljenosti 5C karakteristika. Ipak, Grozdek i suradnici (2007) u svom istraživanju dokazali su kako nisu pronađene razlike u samopouzdanju učenika strukovnih škola i gimnazija. No, primjerice, dokazali su kako je samopoimanje školske kompetentnosti vezano uz školski uspjeh ovisno o školi koja se pohađa. Najnižu školsku kompetentnost u gimnazijama pokazuju učenici srednjeg školskog uspjeha, dok u strukovnim školama najnižu školsku kompetentnost pokazuju, očekivano, oni s najnižim školskim uspjehom. S druge strane, nije zanemariva činjenica da je okolina u kojoj se adolescenti nalaze od velike važnosti za njihov razvoj, a veliku većinu svog vremena adolescenti provode upravo u školama. Stoga, iako nužno nije dokazana povezanost između vrste škole koju adolescenti pohađaju i 5C karakteristika, sama škola svakako ima veliki utjecaj na razvoj 5C karakteristika, a isto tako i učitelji i njihov odnos s učenicima imaju bitnu ulogu u pozitivnom razvoju adolescenata (Tomé i sur., 2020, prema Hattie, 2009). Rezultati istraživanja koje su u svom radu proveli Årdal i suradnici (2018) potvrđuju važnost postojanosti 5C karakteristika u školskom kontekstu, bez obzira na vrstu škole koja se pohađa.

7. ZAKLJUČAK

Sve su češća istraživanja vezana uz pozitivan razvoj mladih koji se fokusira na njegovanje i jačanje snaga, vještina i prednosti koje mladi ljudi posjeduju. Jedan od osnovnih pristupa pozitivnog razvoja mladih je model 5C koji naglašava pet ključnih karakteristika za zdrav razvoj: (1) kompetencija (eng. *competence*), (2) samopouzdanje (eng. *confidence*), (3) povezanost (eng. *connection*), (4) karakter (eng. *character*) i (5) brižnost (eng. *caring*).

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati 5C karakteristike pozitivnog razvoja mladih (kompetencija, samopouzdanje, karakter, povezanost, brižnost) na uzorku splitskih srednjoškolaca. Istraživanje je provedeno u sklopu projekta *Testiranje 5C modela pozitivnog razvoja mladih: tradicionalno i digitalno mobilno mjerenje (P.R.O.T.E.C.T.)* te je u njemu sudjelovalo 248 učenika gimnazija i strukovnih srednjih škola.

Provedenim istraživanjem može se reći kako je prva hipoteza potvrđena te se iz toga može zaključiti kako splitski srednjoškolci iskazuju iznadprosječnu zastupljenost svih 5C karakteristika, posebno samopouzdanja i brižnosti. Druga hipoteza koja je pretpostavljala da učenici iskazuju više razine zastupljenosti svih 5C karakteristika u odnosu na učenice odbačena je zato što nisu pronađene razlike između spolova s obzirom na karakteristike kompetencije, samopouzdanja i povezanosti, dok višu razinu zastupljenosti karakteristika karaktera i brižnosti pokazuju učenice, a ne učenici. Treća hipoteza koja je pretpostavljala da je viša samoprocjena socioekonomskog statusa, starija dob i pohađanje gimnazija pozitivno povezana sa zastupljenosti 5C karakteristika također je u većoj mjeri odbačena.

8. SAŽETAK

Tema ovog diplomskog rada usmjerena je prema pozitivnom razvoju splitskih srednjoškolaca. U teorijskom dijelu rada objasnio se pojam adolescencije koji se opisuje kao razvojni period između djetinjstva i odrasle dobi. Nadalje, u radu je detaljno objašnjen i pojam pozitivnog razvoja mladih, s posebnim naglaskom na 5C model pozitivnog razvoja koji uključuje pet ključnih karakteristika: (1) kompetencija, (2) samopouzdanje, (3) povezanost, (4) karakter i (5) brižnost.

U svrhu pisanja ovog diplomskog rada provedeno je istraživanje na uzorku od N = 248 splitskih srednjoškolaca, a cilj je bio ispitati 5C karakteristike pozitivnog razvoja mladih. Točnije, ispitala se zastupljenost 5C karakteristika među splitskim srednjoškolcima, razlike 5C karakteristika između učenika i učenica te povezanost sociodemografskih obilježja s 5C karakteristikama. Istraživanje je provedeno u sklopu većeg znanstvenog projekta *Testiranje 5C modela pozitivnog razvoja mladih: tradicionalno i digitalno mobilno mjerenje (P.R.O.T.E.C.T.)*.

Ključne riječi: adolescencija, pozitivan razvoj mladih, 5C model pozitivnog razvoja, splitski srednjoškolci

9. ABSTRACT

The topic of this thesis is focused on the positive development of high school students in Split. The theoretical part of the thesis explains the concept of adolescence, which is described as the developmental period between childhood and adulthood. Furthermore, the thesis elaborates on the concept of positive youth development, with a special emphasis on the 5C model of positive development, which includes five key characteristics: (1) competence, (2) confidence, (3) connection, (4) character and (5) caring.

To write this thesis, research was conducted on a sample of $N = 248$ high school students from Split, with the aim of examining the 5C characteristics of positive youth development. Specifically, the prevalence of 5C characteristics among high school students in Split was examined, as well as differences in 5C characteristics between male and female students, and the relationship between sociodemographic characteristics and 5C characteristics. The research was conducted as part of the e larger scientific project *Testing the 5C framework of positive youth development: traditional and digital mobile assessment (P.R.O.T.E.C.T.)*.

Keywords: adolescence, positive youth development, 5C model of positive development, Split high school students

10. LITERATURA

- Abaci, A., Gönül, Ç. i Büyükgebiz, A. (2013). Physical and Sexual Development in Adolescent. *Turkish Clinics J Pediatr Sci*, 9(2), 1–9.
- Ajduković, M. i Rajhvajn Bulat, L. (2012). Doživljaj financijskog statusa obitelji i psihosocijalno funkcioniranje srednjoškolaca. *Revija za socijalnu politiku*, 19(3), 233-253.
- Årdal, E., Holsen, I., Diseth, A. i Larsen, T. (2018). The Five Cs of Positive Youth Development in a school context; gender and mediator effects. *School Psychology International*, 39(1), 3-21.
- Bakhshae, F., Hejazi, E., Dortaj, F. i Farzad, V. (2016). Perceived parenting, school climate and positive youth development: A predicting model. *Jour. Fund. Appl. Scie.*, vol. 8, no. 3, 654-667.
- Bask, M. (2015). Externalising and internalising problem behaviour among Swedish adolescent boys and girls. *International Journal of Social Welfare*, 24(2), 182-192.
- Benson, P. L. (2003). Developmental assets and asset-building community: Conceptual and empirical foundations. U: R. M. Lerner i P. L. Benson (ur.). *Developmental assets and asset-building communities: Implications for research, policy, and practice*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers..
- Benson, P. L., Scales, P. C., Hamilton, S. F. i Sesma, A. (2006). Positive youth development: Theory, research, and applications. U: Damon, W. i Lerner, R. M. (ur.). *Handbook of Child Psychology, Theoretical Models of Human Development*. John Wiley & Sons.
- Benson, P., Scales, P. i Syvertsen, A. (2011). The contribution of the developmental assets framework to positive youth development theory and practice. U: Lerner, R.M., Lerner, J.V. i Benson, J.B. (ur.) *Advances in child development and behavior* (197-230). Burlington: Academic Press.
- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jatrebarsko: Naklada Slap.
- Blakemore, S. J. i Mills, K. L. (2014). Is adolescence a sensitive period for sociocultural processing?. *Annual review of psychology*, 65, 187–207.

- Bowes, L., Joinson, C., Wolke, D. i Lewis, G. (2015). Peer victimisation during adolescence and its impact on depression in early adulthood: prospective cohort study in the United Kingdom. *BMJ (Clinical research ed.)*, 350.
- Braconnier, A. (1990). *I mille volti di adolescenza*. Roma: Borla.
- Buljan Flander, G. (2013). Adolescencija – izazovi odrastanja. *Glas Koncila*.
- Büyükgebiz. (2012). Puberty. *Adolescence: Growth and Change of Meaning*, 12–16.
- Christle, C., Jolivette, K., Neslon, M. i Terrance, M. S. (2002). Moving Beyond What We Know: Risk and Resilience Factors and the Development of EBD.
- Conway, R. J., Heary, C. i Hogan, M. J. (2015). An evaluation of the measurement properties of the five Cs model of positive youth development. *Front. Psychol.*
- Damon, W. (2004). What is positive youth development?. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 13-24.
- Deci, E. L. i Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological inquiry*, 11(4), 227-26.
- Delale, E. A. (2000). Emocionalna inteligencija kao činitelj zaštite i rizika kod djece i mladih. U: Bašić, J., Janković, J. (ur.), *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, 63-77.
- Duckworth, A. L. i Seligman, M. E. (2005). Self-discipline outdoes IQ in predicting academic performance of adolescents. *Psychological science*, 16(12), 939-944.
- Eisenberg, N. i Morris, A. S. (2004). Moral cognitions and prosocial responding in adolescence. U: Lerner, R. i Steinberg, L. (ur.), *Handbook of Adolescent Psychology* (155-188). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.
- Ferić, M. (2018). Pozitivan razvoj adolescenata u Hrvatskoj: rezultati istraživanja. U: *Državni stručni skup Vjetar u leđa*. Primošten.

Garnezy, N. (1991). Resilience in children's adaptation to negative life events and stressed environments. *Paediatric Annals*, 20, 459-466.

Gomez-Baya, D., Reis, M. i Gaspar de Matos, M. (2019). Positive youth development, thriving and social engagement: an analysis of gender differences in Spanish youth. *Scand. J. Psychol.* 60, 559-568.

Grozdek, M., Kuterovac-Jagodić, G. i Zarevski, P. (2007). Samopoimanje srednjoškolaca različitog školskog uspjeha, *Suvremena psihologija*, 10 (1), 37-55.

Hall, G. S. (1904). *Adolescence its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology sex, crime, religion and education*, Vol. 2. New York: D. Appleton & Company.

Hardy, S. A. i Carlo, G. (2011). Moral identity: What is it, how does it develop, and is it linked to moral action? *Child Development Perspectives*, 5(3), 212-218.

Hardy, S. A., Francis, S. W., Zamboanga, B. L., Kim, S. Y., Anderson, S. G. i Forthun, L. F. (2013). The roles of identity formation and moral identity in college student mental health, health-risk behaviors, and psychological well-being. *Journal of Clinical Psychology*, 69(4), 364-382.

Hill, E. M., Griffiths, F. E. i House, T. (2015). Spreading of healthy mood in adolescent social networks. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 282(1813), 20151180.

Hysi, F. i Dervishi, E. (2022). *Positive Youth Development Assets as a Strength-Based Approach to Healthy Adolescents*. Thesis, 11 (2), 3-21. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/296016>

Jacobson, K. C. i Rowe, D. C. (1999). Genetic and environmental influences on relationships between family connectedness, school connectedness, and adolescent depressed mood: Sex differences. *Developmental Psychology*, 4, 926-939.

Jokić, B. i Ristić Dedić, Z. (2010). Razlike u školskom uspjehu učenika trećih i sedmih razreda osnovnih škola u Republici Hrvatskoj s obzirom na spol učenika i obrazovanje roditelja: populacijska perspektiva. *Revija za socijalnu politiku*, 11(3), 345-362.

Jugović, I., Baranović, B. i Marušić, I. (2012). Uloga rodnih stereotipa i motivacije u objašnjenju matematičkog uspjeha i straha od matematike. *Suvremena psihologija*, 15(1), 65-78. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/84661>

Kliegman, R., Nelson, W. E., St Geme, J. W., Blum, N. J., Shah, S. S., Tasker, R. C. i Nelson, W. E. (2020). *Nelson textbook of pediatrics*. Volume 1 (Edition 21.). Philadelphia: Elsevier Saunders.

Kolić-Vehovec, S., Pečjak, S. i Rončević Zubković, B. (2009). Spolne razlike u (meta) kognitivnim i motivacijskim čimbenicima razumijevanja teksta adolescenata u Hrvatskoj i Sloveniji. *Suvremena psihologija*, 12(2), 229-241. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/82671>

Koludrović, M. i Reić Ercegovac, I. (2013). Motivacija i školski uspjeh: dobne i spolne razlike u ciljnim orijentacijama. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 154(4), 493-509.

Kozina, A., Wiium, N., Gonzalez, J. M. i Dimitrova, R. (2019). Positive youth development and academic achievement in Slovenia. *Child & Youth Care Forum*, 48(2), 223-240.

Kuzman, M. (2009). Adolescencija, adolescenti i zaštita zdravlja. *Medicus*, 18 (2_Adolescencija), 155-172. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/57135>

Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Leadbeater, B. J., Kupermink, G. P., Blatt, S. J. i Hertzog, C. (1999). A multivariate model of gender differences in adolescents' internalizing and externalizing problems. *Developmental Psychology*, 35/5, 1268-1282.

Lee, E. J. i Bukowski, W. M. (2012). Co-development of internalizing and externalizing problem behaviours: Causal direction and common vulnerability. *Journal of Adolescence*, 35(3), 713-729.

Leffert, N., Benson, P. L., Scales, P. C., Sharma, A. R., Drake, D. R. i Blyth, D. A. (1998). Developmental assets: Measurement and prediction of risk behaviours among adolescents. *Applied Developmental Science*, 2(4), 209-230.

Lerner, R. M., Lerner, J. V., Almerigi, J. B., Theokas, C., Phelps, E., Gestsdottir, S., Naudeau, S., Jelicic, H., Alberts, A., Ma, L., Smith, L. M., Bobek, D. L., Richman-Raphael, D., Simpson I., DiDenti Christiansen E. i Von Eye, A. (2005). Positive youth development, participation in community youth development programs, and community contributions of fifth-grade adolescents: Findings from the first wave of the 4-H study of positive youth development. *The journal of early adolescence*, 25(1), 17-71.

Lerner, R. M. i Steinberg, L. (2009). *Handbook of adolescent psychology: Individual basis of adolescent development*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

Lerner, J. V., Bowers, E., Minor, K., Boyd, M., Mueller, M., Schmid, K., Napolitano, C. M., Lewin-Bizan, S. i Lerner, R. (2013). Positive youth development: Processes, philosophies, and programs. *Handbook of Psychology*, 6, 365-392.

Lewis, G., Ioannidis, K., Van Harmelen, A.L., Neufeld, S., Stochl, J., Lewis, G., Jones, P.B. i Goodyer, I. (2018). The association between pubertal status and depressive symptoms and diagnoses in adolescent females: a population-based cohort study. *PLoS ONE* 13(6).

Lidz, T. (1971). *La persona umana. Suo sviluppo attraverso il ciclo della vita*. Roma: Astrolabio.

Luthar, S.S. (2006). Resilience in development: A synthesis of research across five decades. U: Cicchetti, D., Cohen, D.J. (ur.). *Developmental Psychopathology: Risk, Disorder, and Adaption*. New York: Wiley, 740-795.

Ma, J., Han, Y., Grogan-Kaylor, A., Delva, J. i Castillo, M. (2012). Corporal punishment and youth externalizing behaviour in Santiago, Chile. *Child Abuse & Neglect*, 36(6), 481-490.

Ma, X., Yao, Y. i Zhao, X. (2013). Prevalence of behavioral problems and related family functioning among middle school students in an eastern city of China. *Asia-Pacific Psychiatry*, 5(1).

Maddux, J. E. (2002). Self-efficacy. The power of believing you can. U: Snyder C. R. i Lopez J. L. (ur.), *Handbook of Positive Psychology* (pp. 277-287). New York: Oxford University Press.

Maglica, T. i Jerković, D. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika za internalizirane probleme u školskom okruženju. *Školski vjesnik*, 63(3), 413-431. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/136090>

Mann, M. M., Hosman, C. M., Schaalma, H. P. i De Vries, N. K. (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health education research*, 19(4), 357.

Masten, A. S. i Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from successful children. *American Psychologist*, 53, 205-220.

Mendle, J., Ryan, R.M. i McKone, K. M. P. (2018). Age at menarche, depression, and antisocial behavior in adulthood. *Pediatrics* 141(1).

Mihić, J., Gačal, H. i Roviš, D. (2022). Uloga suosjećajnosti prema sebi u objašnjenju otpornosti učenika na svakodnevni akademski stress. U: Zovko, A., Vukelić, N., Miočić, I. (ur.). *Prema postpandemijskom obrazovanju: kako osnažiti sustav odgoja i obrazovanja*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 30-61.

Miljković, D. i Rijavec, M. (1996). *Pomozite svojoj djeci da razviju samopouzdanje*. Đakovo: Tempo.

Miljković, D. i Rijavec, M. (2001): *Razgovori sa zrcalom – psihologija samopouzdanja*. Zagreb: IEP.

Moylan, C. A., Herrenkohl, T. I., Sousa, C., Tajima, E. A., Herrenkohl, R. C. i Russo, M. J. (2010). The effects of child abuse and exposure to domestic violence on adolescent internalizing and externalizing behavior problems. *Journal of Family Violence*, 25(1), 53-63.

Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Gonzalez, E. J. i Chrostowski, S. J. (2004). *TIMSS 2003 International Mathematics Report*. Chestnut Hill, MA: TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College.

Novak, M., Ferić, M., Kranželić, V. i Mihić, J. (2019). Konceptualni pristupi pozitivnom razvoju adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 26 (2), 155-184.

Novak, M., Parr, N. J., Ferić, M., Mihić, J. i Kranželić, V. (2021). Positive Youth Development in Croatia: School and Family Factors Associated With Mental Health of Croatian Adolescents. *Frontiers in psychology, 11*, 611169.

Novak, M., Maglica, T., Mihić, J., Roviš, D., Vrdoljak, G., Gačal, H. i Šutić, L. (2022). Karakteristike pozitivnog razvoja te pokazatelji mentalnog zdravlja adolescenata. U: Kuterovac Jagodić, G., Ambrosi-Randić, N., Nakić Radoš, S. (ur.). *Psihologija u promociji cjeloživotnog razvoja, otključavanju potencijala i jačanju otpornosti pojedinca i zajednice*. Zagreb: Hrvatsko psihološko društvo (HPD), 138-138.

Orth, U. i Robins, R. W. (2014). The development of self-esteem. *Current Directions in Psychological Science, 23*, 381–387.

Ozdemir, A., Utkuulp, N. i Palloş, A. (2016). Physical and psychosocial effects of the changes in adolescence period. *International Journal of Caring Sciences, 9*(2), 717-723.

Park, J. i Naragon-Gainey, K. (2020). Is more emotional clarity always better? An examination of curvilinear and moderated associations between emotional clarity and internalising symptoms. *Cognition & emotion, 34*(2), 273–287.

Paxton, S. J., Neumark-Sztainer, D., Hannan, P. J. i Eisenberg, M. E. (2006). Body dissatisfaction prospectively predicts depressive mood and low self-esteem in adolescent girls and boys. *Journal of clinical child and adolescent psychology, 35*(4), 539-549.

Petani, R. (2018). Adolescent's behavior, informing and opinion about sexuality. *Acta Iadertina, 15*(1), 35-58. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/205794>

Pittman, K. J., Irby, M., Tolman, J., Yohalem, N. i Ferber, T. (2011). *Preventing problems, promoting development, encouraging engagement*. Washington: Forum for Youth Investment.

Poljak, M. i Begić, D. (2016). Anksiozni poremećaji u djece i adolescenata. *Socijalna psihijatrija, 44* (4), 310-329. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/174630>

Raffaelli, M., Koller, S. H., Cerqueira-Santos, E. i De Morais, N. A. (2007). Developmental risks and psychosocial adjustment among low-income Brazilian youth. *Developmental Psychopathology, 19*(2), 565-584.

- Roth, J. L. i Brooks-Gunn, J. (2003). What exactly is a youth development program? Answers from research and practice. *Applied developmental science*, 7(2), 94-111.
- Roviš, D., Vrdoljak, G., Šutić, L., Novak, M., Mihić, J., Maglica, T. i Gačal, H. (2022). Što čini učenike otpornima? Pozitivan razvoj mladih i školska klima kao odrednice akademske otpornosti. U: Tucak Junaković, I., Macuka, I., Tokić, A. (ur.). *23rd Psychology Days in Zadar: Book of Abstracts*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 126-127.
- Sawyer, S. M., Azzopardi, P. S., Wickremarathne, D. i Patton, G. C. (2018). The age of adolescence. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 2(3), 223-228.
- Scales, P. C. i Leffert, N. (2004). Developmental assets: A synthesis of the scientific research on adolescent development. Minneapolis: Search Institute.
- Seiffge-Krenke, I. (2013) Stress, coping, and relationships in adolescence. *Psychology Press*.
- Siu, A. M., Shek, D. T. i Law, B. (2012). Prosocial norms as a positive youth development construct: A conceptual review. *The Scientific World Journal*.
- Smojver-Ažić, S. i Bezinović, P. (2011). Sex differences in patterns of relations between family interactions and depressive symptoms in adolescents. *Croatian Medical Journal*, 52(4), 469-477.
- Somers, M. J., Goldner, E. M., Waraich, P. i Hsu, L. (2009). Prevalence and incidence studies of anxiety disorders: A systematic review of the literature. *Canadian Journal of Psychiatry*, 51(2), 100-113.
- Thapar, A., Collishaw, S., Pine, D. S. i Thapar, A. K. (2012). Depression in adolescence. *The Lancet*, 379(9820), 1056-1067.
- Tomé, G., Matos, M. G., Camacho, I. i Gomes, P. (2019). Promoting Wellbeing and Mental Health in Adolescents. *Cientific Journal of Neurology*, 1(1), 2-7.
- Tomé, G., Gaspar de Matos, M., Reis, M., Ramiro, L., Coelho, F., Gómez-Baya, D. i Wium, N. (2020). Positive Youth Development: The 5 C's effect in a School environment. *Erebea.Revista de Humanidades y Ciencias Sociales*, 10.

UNICEF (2014). Children of the recession. The impact of the economic crises on child well-being in rich countries. *Innocenti Report Card*, 12. UNICEF Office of Research – Innocenti, Florence, Italy.

Urbanc, K. (2001). Kvaliteta doživljaja vlastitih sposobnosti kao zaštitni čimbenik u procesu odrastanja i sazrijevanja. U: Bašić, J., Janković, J. (ur.). *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštita djece s poremećajima u ponašanju.

Varga, S., Piko, B. F. i Fitzpatrick, K. M. (2014). Socioeconomic inequalities in mental well-being among Hungarian adolescents: A cross-sectional study. *International Journal for Equity in Health*, 13(1), 100-109.

Verhulst, F. C., Achenbach, T. M., van der Ende, J., Erol, N., Lambert, M. C., Leung, P. W. i Zubrick, S. R. (2003). Comparisons of problems reported by youths from seven countries. *American Journal of Psychiatry*, 160(8), 1479-1485.

Vincze, A. E., Csaba, D. L., Roth, M. i Haragus, T. P. (2013). A nationwide study of mental health and social support among Romanian adolescents transitioning to adulthood. *Transylvanian Journal of Psychology*, 14(1), 93-122.

Viner, R. M., Ozer, E. M., Denny, S., Marmot, M., Resnick, M., Fatusi, A. i Currie, C. (2012). Adolescence and the social determinants of health. *The Lancet*, 379(9826), 1641-1652.

Voyer, D. i Voyer, S. D. (2014). Gender differences in scholastic achievement: a meta-analysis. *Psychological bulletin*, 140(4), 1174.

Vuković, D. i Bošnjaković, J. (2016). Empatija, suosjećanje i milosrđe: psihološke i teološke perspektive. *Bogoslovska smotra*, 86 (3), 731-756. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/170885>

Wang, P., Li, B., Fan, J., Zhang, K., Yang, W. i Ren, B. (2019). Additive antidepressant-like effects of fasting with β -estradiol in mice. *J. Cell. Mol. Med.* 23, 5508–5517.

World Health Organization. (2021). Adolescent health.

Yaqoob, N. i Asad Khan, M. (2014). Patterns of depression, anxiety symptoms and coping styles among early and late adolescent students. *Pakistan Armed Forces Medical Journal*, 64(4), 573-576.

Yiğit, R. (2009). *Growth and Development in Childhood*. Ankara: Sistem Ofset.

Zahn-Waxler, C., Klimes-Dougan, B. i Slattery, M. J. (2000). Internalizing problems of childhood and adolescence: Prospects, pitfalls and progress in understanding the development of anxiety and depression. *Development and Psychopathology*, 12 (03), 443- 466

Mrežne stranice:

Adolescencija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/adolescencija> (11.3.2024.)

Empatija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/empatija> (29.2.2024.)

UNICEF (2019). Adolescent development and participation. Preuzeto s: <https://www.unicef.org/adolescence> (3.4.2024.)

UNICEF (2020). Adolescence: policy opportunities and challenges. Maxine Molyneux, University College London. Preuzeto s: <https://www.unicef-irc.org/article/1955-how-social-protection-can-work-better-for-adolescents.html> (3.4.2024.)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja **Gorana Ilibašić**, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice **Pedagogije i Talijanskog jezika i književnosti**, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 12. travnja 2024.

Potpis:

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada

(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Gorana Ilibašić

Naslov rada: Pozitivni razvoj splitskih srednjoškolaca

Znanstveno područje i polje: Društvene znanosti, pedagogija

Vrsta rada: Diplomski rad

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): prof. dr. sc. Maja Ljubetić

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): doc. dr. sc. Toni Maglica

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

1. prof. dr. sc. Maja Ljubetić
2. doc. dr. sc. Toni Maglica
3. izv. prof. dr. sc. Morana Koludrović
4. doc. dr. sc. Katija Kalebić Jakupčević

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22)).

Split, 12. travnja 2024.

Potpis studenta/studentice:

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.